

RENATA MEJAK

MEDČASOVNA ANALIZA POGLEDOV  
LENDAVČANOV NA SOSEDNJO MADŽARSKO\*

## UVODNA POJASNILA

Pogleda Lendavčanov o nekaterih pomembnih področjih družbenega in političnega življenja na Madžarskem (v primerjavi s Slovenijo) smo preučevali v longitudinalni perspektivi leta 1991, 1994 in 1996.

Posebej nas je zanimalo, ali so naši respondenti vztrajali pri svojih pogledih na Madžarsko (iz leta 1991 in 1994), ali pa so se njihovi pogledi v času političnega in gospodarskega prestrukturiranja Madžarske (in tudi slovenske) družbe v obdobju 1991-1996, spremenili v pozitivno ali negativno smer.

Lendavčane, ki so bili leta 1991 zajeti po reprezentativnem vzorcu v anketi, smo leta 1994 in 1996 naprosili, da na podlagi svojih spoznanj in izkušenj ocenijo, ali je položaj na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo, na nekaterih področjih političnega, socialnega, kulturnega in zasebnega življenja, boljši, enak ali slabši.

Leta 1991 je bilo na reprezentativnem vzorcu intervjuvanih 678 polnoletnih prebivalcev Lendave. Leta 1994 in leta 1996 je INV nekoliko skrajšano varianto ankete (vendar z enakimi vprašanji kot leta 1991) poslal po pošti vsem Lendavčanom, ki so bili anketirani leta 1991. Anketa je vsebovala vsa najpomembnejša vprašanja, ki so jih respondenti izpolnili sami, brez prisotnosti anketarja. Leta 1994 je anketo vrnilo 338, leta 1996 pa 324 Lendavčanov. Število vrnjenih anket omogoča zadovoljive primerjave med časovnimi točkami, ker z vidika demografske strukture (narodnost, starost, izobrazba, spol) ni prišlo do sistematičnih izkrivljanj.

Raziskava, ki je zasnovana na načelih panelnih raziskav (isti anketiranci, enaka vprašanja in enaka notranja struktura vzorca) nam omogoča spremljanje dinamike pogledov Lendavčanov na sosednjo Madžarsko v longitudinalni dimenziji.

\* \* \*

\* Članek je vsebinsko nadaljevanje prispevka, ki ga je avtorica objavila v Razpravah in gradivu 35 pod naslovom: Medčasovna analiza čezmejnih stikov Lendavčanov s sosednjo Madžarsko

Pri analizi pogledov Lendančanov smo izhajali iz spoznanja, da je oblikovanje percepcij o določeni državi in njenih prebivalcih daljši kompleksen in dinamičen proces, ki je podvržen dopolnjevanju in tudi spreminjanju.

Pri naših respondentih se je podoba o Madžarski oblikovala iz različnih virov, med katerimi so zelo pomembni naslednji:

- lastne izkušnje skozi prolongiranih stikov z Madžarsko<sup>2</sup>

- podoba o Madžarski, ki je prisotna v socialnem okolju kjer živijo respondenti ("kolektivna podoba" o neki državi reflektira internalizacijo lastnih in skupnih norm),

- individualna kognitivna struktura respondenta.

Raziskovalni izsledki iz leta 1991 kažejo, da je najpomembnejši vir oblikovanja percepcij o Madžarski in njenih prebivalcih (ne glede na etnično pripadnost respondentov), osebna izkušnja, t. j. neposredni stik z življenjem v sosednji državi.<sup>3</sup>

Poleg neposrednih stikov s sosednjo državo na oblikovanje podobe o Madžarski vpliva tudi socialno okolje respondentov, zlasti primarno socializacijsko okolje, t. j. družina, kjer se oblikujejo primarni pogledi otrok na lastno in tujo etnijo. Raziskave so potrdile, da je med etničnimi stališči in stereotipi staršev in otrok visoka stopnja podobnosti.<sup>4</sup>

Pri oblikovanju podobe o neki državi in narodu, pridobivajo vedno večji pomen mediji, ki lahko znatno vplivajo na oblikovanje javnega mnenja (včasih tudi poenostavljeno in nediferencirano) in na naklonjenost osebam, skupinam, narodom in državam.

Pomembno mesto pri nastajanju podobe o sosednji državi in njenih prebivalcev pripada tudi bilateralnim odnosom med državama (v našem primeru med Slovenijo in Madžarsko), kakor tudi njihovem medsebojnemu sodelovanju in identifikaciji skupnih stališč o pomembnih vprašanjih mednarodne politike.

Glede podobe o Madžarski v slovenski javnosti lahko ugotovimo, da so sporočila o političnem in kulturnem dogajanju na Madžarskem v slovenskih medijih pozitivno naravnana. Prav tako so tudi bilateralni odnosi med državama

\* \* \*

<sup>2</sup> Pri tem velja opozoriti na poročilo W. A. Scotta (Psychological and Social Correlates of International Images, stran 93), da razpoložljive raziskave kažejo, da čim pogostejši so kontakti z neko skupino, tem jasnejša je podoba o njej.

<sup>3</sup> Obširneje o tem: R. Mejak, Nekateri elementi percepcij Lendančanov o sosednji Madžarski. Razprave in grafično, št. 29-30/ 1994-1995, stran 35-50.

<sup>4</sup> Na primer raziskava Dvorja Djuriča, Psiholška struktura etničnih stavov mladih, Novi Sad 1980, Horowitz, E. L. and Horowitz R. E., Development of social studies in Children Sociometri, 1938.

dobri. Na podlagi teh ugotovitev sklepamo, da pozitivne predstavitve Madžarske (njene politike in politikov, demokratičnega razvoja, kulture, itd.) afirmativno vplivajo na recepcijo Madžarske pri prebivalcih Lendave.

Kompleksno področje pogledov na sosednjo državo smo poskušali zajeti na podlagi vprašanj, ki zahtevajo od respondentov primerjanje stanja na nekaterih področjih družbenega in političnega življenja v Sloveniji in na madžarskem.

Anketna vprašanja so napolnila respondente h kritični refleksiji in k aktiviranju kognitivnih, afektivnih in vrednostnih sestavin percepcij o pravno političnem sistemu, življenjskem standardu, kulturni razvitosti, socialno varnosti, človekovih pravicah in zaščiti narodnih manjšin na Madžarskem in v Sloveniji.

### PRAVNO POLITIČNI SISTEM MADŽARSKE V PRIMERJAVI S SLOVENIJO

Primerjalno vprašanje o pravno političnem sistemu Madžarske in Slovenije spada med vsebinsko bolj zahtevna vprašanja ankete. Odgovor zahteva od respondentov nekatera osnovna znanja s področja ustavnega prava, politologije in sociologije kakor tudi razvito sposobnost primerjanja in ocenjevanja ustavnega položaja Slovenije in Madžarske.

Sklepamo, da so bili prvi odgovori respondentov (iz leta 1991) še močno pod vplivom izkušenj in spoznanj o pravno politični ureditvi Madžarske in Slovenije, ki je bil v veljavi v obeh državah do leta 1990. V času naše prve meritve (jeseni 1991) se še niso docela utrdile nove systemske spremembe, ki jih je priključila uvedba večstrankarske parlamentarne demokracije v obeh državah. Iz te ugotovitve izhaja, da so bila spoznanja in izkušnje o novem pravno političnem sistemu Slovenije in Madžarske v letu 1991 še maloštevilna, negotova in premalo ponotranjena v zavesti respondentov.

V času druge in tretje meritve (leta 1994 in 1996) so bila spoznanja in izkušnje naših respondentov o novem pravno političnem sistemu na Madžarskem in v Sloveniji že bogatejša. Sklepamo, da so pridobljene izkušnje (zlasti v letu 1996) že omogočila boljša izhodišča za primerjavo in oceno obeh pravno političnih sistemov na načelni ravni. Kljub temu pa naša zapažanja kažejo, da vprašanje o pravno političnem sistemu Madžarske (v primerjavi s Slovenijo) zajema področje o katerem respondenti malo (ali nič ne) razmišljajo, ker je ta tematika vsebinsko za večino respondentov prezahtevna, hkrati pa običajno ni predmet njihovih pogostih razmišljanj. Anketa je respondente pravzaprav prisilila, da so svoja zavedna in latentna spoznanja in izkušnje s pravno in politično ureditvijo obeh držav, aktivirali in primerjalno ocenili.

Na vprašanje, ali je madžarski pravno politični sistem v primerjavi s slovenskim, boljši, enak ali slabši so respondenti v treh časovnih točkah odgovorili tako:

Tabela 1:

TB I	leto	Slovenci %	Madžari %	"Drugi" %	Skupaj %
MNOGO	1991	2,5	3,3	2,2	2,7
	1994	1,1	4,3	2,5	2,3
	1996	3,6	3,1	3,0	3,3
BOLJŠI	1991	20,5	34,4	20,0	24,2
	1994	16,9	25,0	17,5	19,4
	1996	6,5	16,3	21,2	11,3
ENAK	1991	53,0	52,6	53,3	52,9
	1994	53,9	56,5	55,0	54,8
	1996	44,4	52,0	54,5	48,0
SLABŠI	1991	23,2	11,3	23,3	19,4
	1994	25,8	14,1	25,0	22,3
	1996	39,6	24,5	21,2	32,7
MNOGO	1991	0,8	0,5	1,1	0,7
	1994	2,2	0,0	0,0	1,3
	1996	5,9	4,1	0,0	4,7
SLABŠI					
Leta 1991 N= 674	Leta 1994 N= 338	Leta 1996 N= 300			

Glavnina respondentov je v vseh treh časovnih točkah izbrala odgovor "enaka". Odgovori respondentov, razvrščeni po etnični pripadnosti kažejo, da so pri odgovoru "enako" leta 1994 in 1996 prednjačili respondenti iz skupine "Drugi" in Madžari (korelacija med odgovori "enaka" in Madžari je 2,3). Število Slovencev, ki so še tudi v letu 1996 menili, da je madžarski pravni politični sistem v primerjavi s slovenskim "enak", se je v primerjavi z letom 1994, občutno zmanjšalo (od 53,9% na 44,4%).

Pri ponovnih preverjanjih zasledimo zniževanje števila respondentov tudi pri odgovoru "dokaj boljše". Podatki kažejo, da se je bistveno zmanjšalo število respondentov med Slovenci in Madžari (že v letu 1994, še bolj izrazito pa v letu 1996), ki ocenjujejo madžarski pravno politični sistem v primerjavi s slovenskim, kot "dokaj boljši" (leta 1991 je 20,4% Slovencev in 34,4% Madžarov dajalo prednost madžarskemu pravno političnemu sistemu pred slovenskim, leta 1996 tako meni le 6,5% Slovencev in 16,3% Madžarov).

Dokaj paradoksalno je dejstvo, da število respondentov iz skupine "Drugi" ostaja v vseh treh časovnih točkah dokaj stabilno in brez večjih sprememb (leta 1996 se je število respondentov v tej skupini celo rahlo povečalo).

V letu 1996 so tudi pri odgovoru "slabše" zaznavni temeljiti premiki. Število respondentov, ki ocenjujejo madžarski pravno politični sistem v primerjavi s slovenskim kot slabši se je med Madžari in Slovenci bistveno dvignilo. Respondenti Madžari in Slovenci so izkazali, v primerjavi s skupino "Drugi",

bistveno bolj kritična stališča do Madžarske.

Za skrajne ocene ("mного boljše", "mного slabše") se je v letih 1991 in 1994 opredelilo le nezatno število respondentov. V letu 1996 se je število respondentov, ki so izbrali odgovor "mного boljše", v primerjavi z letom 1994, komaj zaznavno dvignilo (za 1%), podobno se je dogajalo pri odgovoru "mного slabše". V letu 1996 je za 3,4% naraslo število respondentov, ki so se odločili za ta odgovor.

Gledano v celoti nastaja vtis, da je bilo vprašanje o pravno politični ureditvi Madžarske in Slovenije za del respondentov prezahtevno (zlasti z nižjo izobrazbo in za osebe, ki ne obvladajo madžarskega jezika). Nekateri pokazatelji potrjujejo, da je presoja respondentov temeljila na skromnih izkušnjah, nepovezani vtisih in na pomanjkanju strokovnih temeljev, potrebnih za presojanje in primerjanje pravno političnih sistemov Slovenije in Madžarske. Številni odgovori nakazujejo, da so pri dajanju ocen prevladovali predvsem subjektivni in neselektivni kriteriji.

Iz posrednih virov sklepamo (mišljeni so odgovori respondentov o dokumentih, ki urejajo pravice manjšin), da je na splošno poznavanje strokovnih (pravnih) podlag, potrebnih za primerjave rešitev na Madžarskem in v Sloveniji, več kot skromno.

Medčasovna analiza nam omogoča ugotavljanje stabilnosti in spremenljivosti pogledov respondentov na pravno politično ureditev Madžarske v primerjavi s Slovenijo. Spremljava pogledov v treh časovnih točkah kaže, da so bile ocene respondentov v prvi in drugi časovni točki (1991 in 1994) ugodnejše za Madžarsko kot v tretji časovni točki (1996). Kljub dejstvu, da tudi v letu 1996 prevladuje ocena respondentov, da je pravno politična ureditev Madžarske in Slovenije "enaka" (sicer z nižjim odstotkom kot leta 1991 in 1994), so očitni premiki v smeri večje kritičnosti pri ocenjevanju madžarskega sistema. To konkretno pomeni, da se je v letu 1996 bistveno manj odgovorov "dokaj boljši" in bistveno več je odgovorov "slabši".

Pri poskusu pojasnjevanja naraščajoče kritičnosti respondentov se vsiljuje misel, da so številni respondenti pri svojih ocenah, zaradi odsotnosti ustreznih strokovnih podlag, izhajali iz jasno zaznavnega nižjega življenjskega standarda na Madžarskem in na tej osnovi (posredno) sklepali tudi na pravno politični sistem sosednje države.

#### ŽIVLJENJSKI STANDARD NA MADŽARSKEM V PRIMERJAVI S SLOVENSKIM

Lendavčani, ki pogosto obiskujejo sosednjo Madžarsko, zlasti obmejna in bližnja mesta kot sta Lenti, Zalaegerszeg in Nagykanizsa, so lahko brez večjih naporov, na podlagi lastnih izkušenj, skozi sorodstvenih stikov na Madžarskem in

medijskih sporočil primerjali in ocenjevali življenjski standard in kvaliteto življenja na Madžarskem. To pomeni, da so imeli naši respondenti za oceno življenjskega standarda v obeh državah na voljo številne in lahko zaznavne pokazatelje.

Na vprašanje, ali je življenjski standard na Madžarskem v primerjavi s slovenskim, boljši, enak ali slabši so respondenti v treh časovnih točkah odgovorili tako:

Tabela 2:

TB 2	leto	Slovinci %	Madžari %	"Drugi" %	Skupaj %
MNOGO	1991	1,4	1,4	0,0	1,2
	1994	3,4	8,4	2,6	4,8
	1996	1,2	5,1	6,1	3,0
BOLJŠI	1991	9,6	17,8	14,4	12,9
	1994	5,6	27,4	7,7	12,5
	1996	3,6	5,1	3,0	4,0
ENAK	1991	29,5	36,2	26,7	31,2
	1994	20,2	26,3	35,9	24,0
	1996	12,5	9,2	15,2	11,7
SLABŠE	1991	56,8	43,2	55,6	52,3
	1994	60,7	37,9	53,8	52,9
	1996	51,2	63,3	48,5	54,8
MNOGO SLABŠE	1991	2,7	1,1	3,3	2,4
	1994	10,1	0,0	0,0	5,8
	1996	31,5	17,3	27,3	26,4

Leta 1991 N = 674 Leta 1994 N = 312 Leta 1996 N = 300

Dostopnost in konkretnost virov je omogočilo, da so respondenti v treh časovnih točkah dokaj skladno ocenjevali življenjski standard na Madžarskem v primerjavi s slovenskim.

Splošna podoba primerjav kaže, da so bili respondenti kritični do stopnje življenjskega standarda pri vseh meritvah, vendar je njihova kritičnost do razmer na madžarskem sčasoma naraščala in dosegla najvišjo stopnjo ob zadnji meritvi leta 1996.

V prvi in drugi časovni točki (leta 1991 in 1994) je še znatno število respondentov menilo, da sta življenjska standarda v obeh državah enaka (31,2 in 24,0%), v času tretje meritve t. j. leta 1996 tako meni le še manjši del respondentov (11,7%). V času tretje meritve so se odgovori respondentov zgostili ob alternativah "slabše" in "mnogo slabše". Zlasti je opazen v letu 1996 porast odgovorov "mnogo slabše" (od zanemarljivih 2,4% in 5,8% v letih 1991 in 1994 na 26,4% v letu 1996).

Primerjave z drugimi področji življenja na Madžarskem (npr. kultura, človekove pravice, zaščita manjšin, itd.) kažejo, da so respondenti pri primerjavah življenjskega standarda najbolj množično odločali za odgovor "mnogo slabše".

Pri vseh drugih primerjavah so dajali bolj prizanesljive ocene o stanju na Madžarskem.

Iz tabele lahko razberemo, da so se za odgovor "mnogo boljše" respondenti odločali le v manjšem številu. Zlasti je opazno nizko število respondentov Slovencev, ki so izbrali (v vseh treh časovnih točkah) ta odgovor. Število Madžarov (posebej v letu 1994) je nekoliko višje, vendar se je tudi njihovo število v času tretje meritve zmanjšalo.

Na splošno ugotavljamo, da se je v vseh treh časovnih točkah, ne glede na etnično pripadnost, le manjše število respondentov odločilo za alternativo "mnogo boljše".

Primerjave in ocene respondentov v okviru v okviru alternative "enak" kažejo iste značilnosti kot pri odgovoru "dokaj boljši". To pomeni, da se je število respondentov, ki so se odločili v tretji časovni točki za ta dva odgovora, v primerjavi z letom 1991 in 1994, bistveno zmanjšalo (od skupnega števila respondentov je leta 1991 izbralo odgovor "enak" kar 31,25, leta 1996 pa le 11,7%). Največji padec zasledimo pri respondentskih Madžarih, kjer se je število respondentov od 36,2% (v letu 1991) zmanjšalo kar na 9,2% v letu 1996.

V letu 1991 so tudi respondenti Slovenci in "Drugi" v večjem številu izbirali odgovor "enak" (29,5 in 26,7%). V tretji časovni točki (1996) se je tudi število Slovencev in "Drugih", ki so se odločili za alternativo "enak", bistveno zmanjšalo.

Razvrstitev respondentov po starostni strukturi kaže, da je glede kvalitete življenjskega standarda na Madžarskem najbolj kritična v vseh treh časovnih točkah, srednja generacija (od 31 do 50 let), bolj prizanesljive ocene ("dokaj boljši", "mnogo boljši") so dajali starejši respondenti nad 50 let, ki pa so slabši poznavalci razmer na Madžarskem (imajo najmanj neposrednih stikov s sosedi in skromne izkušnje o življenju sosednje dežele).

Razvrstitev odgovorov po izobrazbi respondentov kaže na trend, ki je prisoten v vseh treh časovnih točkah, da z višjo izobrazbeno stopnjo narašča kritičnost respondentov do življenjskega standarda na Madžarskem. Najbolj kritični so respondenti z VIS/VIŠ izobrazbo.

Primerjave izsledkov treh časovnih točk kažejo, da so ocene respondentov o življenjskem standardu na Madžarskem kritično izostrile že v letu 1994. Manj kritični v letu 1994 so bili le respondenti Madžari, ki so pa v naslednji, tretji časovni točki, izkazali izjemno kritičnost do razmer na področju življenjskega standarda na Madžarskem.

Madžarska uradna statistika v zadnjih letih izkazuje porast BDP (ki pa je še vedno v večjem zaostanku za slovenskim), zaznavne so tudi pozitivne spremembe na področju makroekonomskih procesov, vendar respondenti iz Lendave na

konkretni ravni življenjskega standarda te premike na boljše, še niso zapazili. Lahko trdimo celo nasprotno: v letu 1966 so se ocene respondentov o življenjskem standardu v primerjavi s prejšnjimi leti še bolj zaostrole. Zlasti je zaznavno dejstvo, da se je značilna manj kritična (in prizanesljiva) ocena respondentov Madžarov v prvi in drugi časovni točki, v tretji časovni točki leta 1996, spremenila v izrazito kritično stališče do življenjskega standarda na Madžarskem. Kritičnim stališčem respondentov Slovencev in "Drugih", v velikem številu pridružili tudi respondenti Madžari.

O zaostajanju na področju življenjskega standarda na Madžarskem in o nezadovoljstvu prebivalstva srečujemo pogoste zapise tudi v madžarski publicistici. Kritični analizi so podvrženi rezultati sistemskih sprememb na Madžarskem po letu 1989, ki niso omogočili pretežni večini prebivalstva blagostanje in umestitev v novi hierarhiji. Pogosta so opozorila o tem, da je v življenju današnje Madžarske prisotna oblika tihega brezupa (silent desperation), kljub temu, da številna politična združenja poskušajo dajati predloge za "izboljšanje položaja" in za pozitivno vizijo.<sup>5</sup>

Odgovori respondentov iz Lendave potrjujejo, da so skozi številne in večstranske stike z življenjem na Madžarskem, objektivno ocenili nižji življenjski standard na Madžarskem v primerjavi s slovenskim.

## KULTURNA RAZVITOST MADŽARSKE V PRIMERJAVI S SLOVENIJO

Za presojo in primerjavo kulturne razvitosti Madžarske in Slovenije so imeli respondenti dobro osnovo. To dokazujejo naši predhodni izsledki iz leta 1991 in 1994 o obiskovanju Madžarske. V času obiskov Lendavčani namenjajo posebno pozornost kulturnemu dogajanju v sosedstvu. (Leta 1996 je med respondenti 31,7% Slovencev in 63,4% Madžarov obiskalo knjižarne in druge kulturne ustanove na Madžarskem; kulturnih prireditvev na Madžarskem je obiskalo 38,6% Slovencev in 54,2% Madžarov). Hkrati so tudi številne kulturne prireditve v Lendavi, v izvedbi gostujočih madžarskih umetniških skupin, omogočile presojanje o kulturni razvitosti sosednje dežele.

Na vprašanje, ali je kulturna razvitost Madžarske v primerjavi s Slovenijo boljša, enaka ali slabša, so respondenti v treh časovnih točkah odgovorili tako:

\* \* \*

<sup>5</sup> Dessewffy Tibor, Az elveszedeiség másik oldala, Népszabadság, 14. XI. 1998, stran 23



Tabela: 3

TB ž.	leto	Slovenci %	Madžari %	"Drugi" %	Skupaj %
MNOGO	1991	8,0	23,1	5,6	12,5
	1994	10,2	17,2	10,3	12,3
	1996	8,8	26,3	16,1	15,2
DOKAJ BOLJŠA	1991	28,0	38,2	29,2	31,4
	1994	28,4	29,0	46,2	30,8
	1996	30,0	39,9	29,0	32,4
ENAKA	1991	50,8	34,0	55,1	46,0
	1994	46,0	29,0	35,9	39,6
	1996	48,2	32,6	38,7	42,2
SLABŠA	1991	13,2	4,7	7,9	9,8
	1994	13,1	23,7	7,7	15,6
	1996	10,0	2,1	16,1	8,1
MNOGO SLABŠA	1991	0,0	0,0	2,2	0,3
	1994	2,5	1,1	0,0	1,6
	1996	2,9	1,1	0,0	2,0

Leta 1991 N = 674 Leta 1994 N = 312 Leta 1996 N = 300

V okviru primerjav različnih področij življenja na Madžarskem in v Sloveniji, so respondenti kulturno razvitost Madžarske, v vseh treh časovnih točkah, med vsemi področji ( življenjski standard, pravno politična ureditev, itd.) najboljše ocenili.

Iz razpredelnice je razvidno, da so se respondenti iz Lendave v vseh treh časovnih točkah najpogosteje odločali za odgovore "enaka" in "dokaj boljša". Pomembnejše število respondentov se je še odločilo za odgovor "mnogo boljša", medtem ko so se v prvi in tretji časovni točki za odgovore "slabša" in "mnogo slabša", odločali le maloštevilni respondenti. Izjemo predstavlja druga časovna točka (leta 1994), ko so Madžari v dokaj visokem številu (23,7%), v primerjavi z letom 1991 (4,1%) in letom 1996 (2,1%), izbrali odgovor "slabša". Ta ocena respondentov Madžarov kot kažejo izsledki medčasovne primerjalne analize v letu 1996, je bila trenutnega značaja, ker je v tretji časovni točki (leta 1996) slabšo kulturno razvitost Madžarske v primerjavi s Slovenijo, ocenilo le 2,1% respondentov Madžarov.

Pri artikulaciji odgovorov po nacionalni pripadnosti respondentov v vseh treh časovnih točkah nastajajo večje razlike pri primerjavi in oceni kulturne razvitosti obeh držav. Madžari, ki so že zaradi čustvene navezanosti na madžarstvo, obvladovanja madžarskega jezika in boljšega vpogleda v kulturno dogajanje na Madžarskem na sploh, v prednostnem položaju v primerjavi s Slovenci in "Drugimi". Vendar tudi odgovori Slovencev (mnogi med njimi nimajo težav z razumevanjem madžarskega jezika) kažejo, da so dobro informirani o kulturnih dosežkih sosednje dežele (k temu mnogo prispeva dvojezična šola, RTV, različne publikacije, udeležba na kulturnih prireditvah in ne nazadnje osebni stike s kul-

turnim dogajanjem ob pogostih obiskih sosednje dežele), ki jih tudi številni respondenti Slovenci visoko vrednotijo.

Izsledki medčasovne analize kažejo, da se spreminjajo ocene respondentov iz skupine "Drugi". Kljub heterogeni sestavi skupine "Drugi", izsledki medčasovne primerjalne analize na splošno kažejo, da narašča zanimanje te skupine respondentov za stike z Madžarsko. To trditev dokazujejo pogostejši čezmejni osebni stiki (obiskovanje Madžarske se povečuje), ki pozitivno vplivajo na jezikovno kompetenco respondentov in na boljšo recepcijo madžarskih kulturnih stvaritev.

Analiza odgovorov v vseh treh časovnih točkah, razvrščenih po starosti respondentov, kaže, da ni bistvenih razlik v ocenah z vidika generacijske pripadnosti.

Odgovori razvrščeni po izobrazbeni strukturi kažejo v treh časovnih točkah na trend, da respondenti z višjo izobrazbo (štiriletna srednja šola, VIS/VIŠ izobrazba) povoljneje ocenjujejo kulturno razvitost Madžarske kot respondenti z osnovno šolsko izobrazbo. Kljub razpršenosti odgovorov (vprašanje je ponudilo pet različnih alternativ) se je največ respondentov v okviru vseh treh meritev, odločilo za odgovor "enako".

Odgovori respondentov o kulturni razvitosti Madžarske v primerjavi s Slovenijo kažejo v treh časovnih točkah naslednje značilnosti:

- Večina respondentov je, ne glede na etnično pripadnost, izbrala odgovor "enako".

- Najbolj opazni premiki v ocenah so nastale v letu 1994 pri respondentskih Madžarih, ki so manj naklonjeno ocenjevali kulturno razvitost Madžarske v primerjavi s Slovenijo. V letu 1994. V tem letu smo ugotovili, da so obiski respondentov Madžarov v sosednji državi izgubili svojo kulturno dimenzijo, t. j. zanimanje za kulturno dogajanje na Madžarskem se je v tej časovni točki bistveno zmanjšalo.

V letu 1996 se je naklonjenost respondentov Madžarov pri ocenjevanju kulturne razvitosti Madžarske v primerjavi s Slovenijo spremenila in se uskladila s pogledi iz leta 1991. Takrat so pripadniki te skupine ovrednotili kulturno razvitost Madžarske v primerjavi s Slovenijo kot mnogo ali dokaj boljšo.

- Ocene respondentov Slovencev kažejo večjo stabilnost in se niso bistveno spreminjale v vseh treh časovnih točkah. Na splošno kažejo naši izsledki, da Slovenci visoko vrednostijo kulturno razvitost Madžarske.

- Ocene respondentov iz skupine "Drugi" so v letu 1994 in 1996 v primerjavi z letom 1991 bolj ugodne. Izsledki navajajo na sklep, da so se respondenti te skupine skozi daljše bivanje v večjezičnem in večkulturnem območju, usposobili

za recepcijo kulture v ožjem in širšem okolju. Hkrati s tem pa so se tudi njihove ocene o kulturni razvitosti Madžarske, pozitivno spremenile.

## SOCIALNA VARNOST NA MADŽARSKEM V PRIMERJAVI S SLOVENIJO

Primerjave o stanju socialne varnosti na Madžarskem in v Sloveniji v treh časovnih točkah kažejo, da so respondenti tudi na tem področju spreminjali svoje ocene. Nastale spremembe ponazarja tabela, ki prikazuje odgovore respondentov it leta 1991, 1994 in 1996.

Na vprašanje, ali je socialna varnost Madžarske v primerjavi s Slovenijo boljša, enaka ali slabša, so respondenti odgovorili tako:

Tabela: 4

TB 4	leto	Slovenci	Madžari	"Drugi"	Skupaj
Mnogo boljša	1991	3,6	7,1	2,2	4,5
	1994	6,3	4,4	..	5,0
	1996	3,5	1,0	6,5	3,0
Dokaj boljša	1991	20,4	33,2	20,2	24,4
	1994	12,1	24,2	24,7	17,2
	1996	7,1	10,3	22,6	9,7
Enaka	1991	51,0	41,5	50,6	49,2
	1994	48,9	57,1	57,9	52,3
	1996	34,7	34,0	22,6	33,2
Slabša	1991	24,2	13,3	25,8	21,0
	1994	30,5	13,2	15,8	23,4
	1996	41,2	45,4	41,9	42,6
Mnogo slabša	1991	0,8	0,9	1,1	0,9
	1994	2,3	1,1	2,6	2,0
	1996	13,5	9,3	6,5	11,4

Leta 1991 N = 668 Leta 1994 N = 305 Leta 1996 N = 300

Že površen pogled na razpredelnico kaže, da so v letih 1994 in 1996, ocene respondentov o socialni varnosti na Madžarskem manj ugodne kot v času prve meritve leta 1991.

Pogosta potovanja na Madžarsko v zadnjih letih, živahni stiki s sorodniki, prijatelji in znanci, kakor tudi spremljanje poročanj madžarskih medijev so omogočila, da so se respondenti redno srečevali s problemi, ki so neposredno ali posredno povezani s socialno varnostjo prebivalcev sosednje dežele.

Težavne gospodarske razmere na Madžarskem ob prehodu na tržno gospodarstvo, naraščanje inflacije, velika zadolženost dežele, brezposelnost, itd. so

izzvale številne ukrepe madžarske vlade, ki so v zadnjih letih socialno varnost prebivalcev oslabile (zaostreni, lahko bi rekli drastični ukrepi na področju zdravstvenega varstva, radikalno skrajšanje porodniškega dopusta, občasna uvedba visokih šolnin, pojavi brezdomstva in beračenja v večjih mestih, itd.). Naštete pojave je mogoče zapaziti zlasti v prestolnici, vendar so v nekoliko milejši obliki prisotni tudi v obmejnih krajih, ki jih najpogosteje obiskujejo Lendavčani.

Na splošno lahko ugotovimo, da je v letu 1996 zmanjšalo število respondentov, ki so v prvi in drugi časovni točki izbrali odgovor "mного boljša" (zlasti to velja za respondente Madžare). V še bolj izostreni obliki velja ta ugotovitev za alternativo "dokaj boljša" (leta 1991 je odgovor "dokaj boljša" izbralo 24,4%, v letu 1996 pa le 9,7% respondentov).

Pri oceni socialne varnosti na Madžarskem (pri prejšnjih vprašanjih je bila dokaj razširjena praksa pri odločanju za odgovore "enako"), izbira odgovora "enako" ni prišlo v poštev.

V letu 1996 (v nasprotju z leti 1991 in 1994) le manjše število respondentov (33,2%) meni, da je položaj na področju socialne varnosti na Madžarskem in v Sloveniji "enak". leta 1996 je večina respondentov /Slovenci, Madžari in "Drugi"/ ocenila, da je položaj na Madžarskem na tem področju "slab" oziroma "mного slabši".

Pri predhodnih meritvah (1991 in 1994) so bili v svojih ocenah o socialni varnosti na Madžarskem najbolj kritični Slovenci, manj Madžari in še najmanj pripadniki skupine "Drugi". Predvidevamo, da ocene respondentov iz skupine "Drugi" temeljijo na bežnih in nepreverjenih vtisih. Podatki naše raziskave kažejo, da so pripadniki te skupine v letih 1991 in 1994 manj potovali na Madžarsko v primerjavi z Madžari in Slovenci in imeli manj stikov s prebivalci sosednje dežele, predvsem zaradi slabega razumevanja madžarskega jezika. Zaradi navedenih razlogov ocene pripadnikov skupine "Drugi" o socialni varnosti na Madžarskem, sprejemamo z določenimi zadržki.

V tretji časovni točki (leta 1996) je kritičnost respondentov do stanja socialne varnosti na Madžarskem izrazito narasla, zlasti pri Madžarih, ki so pri predhodnih meritvah, bolj ali manj blagohotno ocenjevali položaj na madžarskem. Posebej je kritičnost Madžarov razvidna pri odgovorih "dokaj boljša" kjer je število odgovorov iz leta 1991 zmanjšalo od 33,2% na 10,3% v letu 1996.

Podobne trende zasledimo tudi v okviru odgovora "slabša". V primerjavi z letom 1991 in 1994 je leta 1996 bistveno več respondentov, ne glede na etnično pripadnost, izbralo ta odgovor.

Enako kot pri predhodnih anketnih vprašanjih (o pravnopolitični ureditvi, življenjskega standarda, itd.) so tudi v okviru primerjav o socialni varnosti v

Sloveniji in na Madžarskem, respondenti nad 50 let z večjo naklonjenostjo, kot ostale starostne skupine, ocenjevali stanje na Madžarskem.

Razvrstitev odgovorov po izobrazbeni strukturi kaže, da bistvenih razhajanj v ocenah o socialni varnosti na Madžarskem z vidika izobrazbene ravni respondentov, ne zasledimo. Odgovori kažejo le trende večje kritičnosti pri respondenti z višjo stopnjo izobrazbe.

Primerjave odgovorov iz treh časovnih točk kažejo, da se je kljub različnim kriterijem primerjave socialne varnosti v Sloveniji in na Madžarskem zmanjšalo število respondentov, ki menijo, da je socialna varnost na Madžarskem "dokaj boljša" ali "enaka".

Na splošno lahko sklenemo, da je že v letu 1994, še bolj pa je v letu 1996, narasla kritičnost respondentov do rešitev na področju socialne politike na Madžarskem.

#### ČLOVEKOVE PRAVICE NA MADŽARSKEM V PRIMERJAVI S SLOVENIJO

Že v letu 1991 smo lahko iz odgovorov razbrali, da so respondenti ocenjevali področje človekovih pravic po stranju, ki se je uveljavilo po demokratičnih političnih spremembah (leta 1989) na Madžarskem. To pomeni, da so bili vprašani že v letu 1991 seznanjeni s pozitivnimi spremembami, ki so zaznamovale madžarsko družbeno življenje (svobodni pretok prometa čez državne meje, odprava vojaških kontrol osebnih dokumentov v bližini državne meje, svoboda tiska in govora, nedotakljivost človeškega življenja, osebna svoboda, svoboda vesti, pravica do združevanja, itd.). Zato significantnih razlik na področju človekovih pravic na Madžarskem in v Sloveniji, večina respondentov ni zaznala.

Trdnost in spremenljivost pogledov v treh časovnih točkah kažejo odgovori respondentov na vprašanje, ali je stanje na področju človekovih pravic na Madžarskem v primerjavi s slovenijo, boljše, enako ali slabše.

Tabela: 5

TiS	leto	Slovenci	Madžari	"Drugi"	Skupaj
Mnogo boljše	1991	1,6	3,8	4,1	2,2
	1994	2,9	5,3	5,3	4,0
	1996	1,2	0,0	6,5	1,4
Dokaj boljše	1991	8,7	10,3	9,0	9,3
	1994	8,6	18,7	13,2	12,2
	1996	3,6	6,1	6,5	4,8
Enako	1991	68,0	72,3	68,5	69,5
	1994	48,9	57,1	57,9	54,4
	1996	66,1	72,4	71,0	68,7
Slabše	1991	21,3	13,6	20,2	18,7
	1994	25,3	8,8	28,9	20,8
	1996	22,4	19,4	16,1	20,7
Mnogo slabše	1991	0,3	0,0	1,3	0,5
	1994	4,0	3,5	2,6	3,6
	1996	6,7	2,0	0,0	3,4

Leta 1991 N = 668 Leta 1994 N = 306 Leta 1996 N = 300

Iz razpredelnice je razvidno, da je večina vprašanih, ne glede na etnično pripadnost, v vseh treh časovnih točkah ocenila, da je stanje na področju človekovih pravic v obeh državah enako.

Ocene respondentov so se pokrivala zlasti v letih 1991 in 1996 (69,5 in 68,7%), medtem ko v letu 1994 zapazimo, da so številni respondenti (Slovenci, Madžari in "Drugi") iz alternative "enako" preusmerili svoje odgovore v druge možnosti. Kljub nekaterim nihanjem v treh časovnih točkah je tudi v letu 1996 med še vedno prevladovala ocena (54,4%) o enakem stanju človekovih pravic na Madžarskem in v Sloveniji.

Med respondenti so bili v vseh treh časovnih točkah najbolj trdni v svojih stališčih in hkrati tudi najbolj kritični, Slovenci. Pomemben del respondentov Slovencev (25,3-21,3%) je v okviru treh meritev menilo, da je stanje na tem področju na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo, slabše.

V letu 1996 je bilo enakega mnenja tudi večje število Madžarov (19,4%), ki so se pri predhodnih meritvah le v manjšem številu (leta 1994 le 8,8%) za odgovor "slabše". Na sploh ugotavljamo, da so Madžari v letu 1996 izostrili svoja kritična stališča in slabše ocenjevali položaj na področju človekovih pravic na Madžarskem v primerjavi z letom 1994. Število respondentov Madžarov, ki so izbrali odgovor "dokaj boljše" se je zmanjšalo v letu 1996, sočasno pa se je povečalo število odgovorov "slabše".

V skupini "Drugi" prav tako zasledimo nihanja pri izbiranju odgovorov v različnih časovnih točkah (leta 1996 naraščanje števila odgovorov "enako" in zmanjšanje števila odgovorov "dokaj boljše" in "slabše").

Odgovore te skupine sprejemamo z določeno zadržanostjo, ker imajo manj neposrednih in posrednih stikov z življenjem na Madžarskem, hkrati pa slabše ali

sploh ne obvladujejo madžarskega jezika. Iz teh razlogov težje objektivno presojajo o zahtevni tematiki človekovih pravic na Madžarskem.

Iz odgovorov razvrščenih po starostni strukturi respondentov razberemo, da so v vseh treh časovnih točkah vse starostne skupine izbirale odgovor v največjem številu odgovor "enako". Zlasti to velja za respondente starejše nad 50 let. Odgovor "dokaj slabša" so v primerjavi z drugimi starostnimi skupinami v večjem številu izbirali pripadniki srednje generacije (od 31 - 50 let).

Odgovori razvrščeni po izobrazbeni strukturi kažejo, da so respondenti v treh časovnih točkah, ne glede na stopnjo izobrazbe, najpogosteje izbirali odgovor "enako".

Pri izboru odgovora "dokaj slabše" prevladujejo respondenti s poklicno, srednjo in VIS/VIŠ izobrazbo. Za odgovor "mnogo slabša" so se pretežno odločali respondenti z VIS/VIŠ izobrazbo.

Medčasovna analiza kaže, da so v vseh treh časovnih točkah najmanj spremenjali svoja stališča o človekovih pravicah respondenti, ki so izbirali odgovor "enako". Približno četrtnina respondentov iz drugih alternativ ("dokaj boljša", "slabša") je preusmerilo svoje odgovore v drugi in tretji časovni točki predvsem v odgovor "enako".

Analiza odgovorov o človekovih pravicah na Madžarskem v primerjavi s stanjem na tem področju v Sloveniji kaže, da ima etnična pripadnost opazen vpliv na odgovore respondentov. Slovenci in tudi skupina "Drugi" so bili bolj kritični pri presojanju stanja na Madžarskem kot Madžari. Res je, da pogostejši čezmejni stiki (sorodniki, znanci) in poznavanje jezika omogočajo Madžarom boljše seznanjenost z družbenimi procesi in z aktualnim političnim dogajanjem na Madžarskem. Vendar pomembnejših racionalnih razlogov za bolj kritične ocene Slovencev in "Drugih" ne najdemo, ker je stanje na področju človekovih pravic v Sloveniji in na Madžarskem primerljivo (o tem pričajo ustavne opredelitve človekovih pravic v obeh državah, podpis, sprejem kakor tudi spoštovanje mednarodnih dokumentov, ki obravnavajo to področje in podobna zakonska zaščita človekovih pravic v obeh državah).

## ZAŠČITA NARODNIH MANJŠIN NA MADŽARSKEM V PRIMERJAVI S SLOVENIJO

Respondenti so primerjave na področju zaščite narodnih manjšin opravili na podlagi osebnih izkušenj in z upoštevanjem nekaterih praktičnih pokazateljev odnosa večinskega naroda do narodnih manjšin v Sloveniji in na Madžarskem. Nekateri pokazatelji navajajo na sklep, da so respondenti le v manjši meri obliko-

vali svoja stališča o položaju in zaščiti narodnih manjšin, na podlagi dokumentov, ki urejajo to področje v obeh državah. Izsledki iz prve časovne točke (leta 1991) dokumentirajo, da večina respondentov sploh ne pozna dokumente, ki urejajo položaj narodnih manjšin v Sloveniji. (Leta 1991 je na vprašanje "Ali vam je znano, kateri pravni dokumenti določajo pravice narodnih manjšin v Sloveniji, ni odgovorilo 62,2% Slovencev, 56,5% Madžarov in 58,2% Drugih"). Iz tega podatka sklepamo, da je poznavanje vsebine teh dokumentov, prav tako, ali še bolj pomanjkljivo.

Poznavanje dokumentov, ki urejajo položaj narodnih in etničnih manjšin na Madžarskem je še na nižji ravni. Tudi to trditev potrjujejo izsledki raziskave iz leta 1991, in sicer odgovori o poznavanju pravnega varstva madžarske narodne manjšine v Sloveniji in slovenske narodne manjšine na Madžarskem.<sup>6</sup>

Ugotovljeno stanje glede poznavanja položaja narodnih manjšin navaja k sklepu, da zaradi skromne seznanjenosti respondentov s položajem narodnih manjšin na Madžarskem, v odgovorih prevladujejo afektivne komponente, prepletene z nekaterimi vidno zaznavnimi elementi manjšinske politike v obeh državah (gre za nekatera zunanja manifestativna znamenja manjšinske zaščite).

Respondentom v Lendavi je kot referenčna baza služilo praktično uresničevanje manjšinske politike v Sloveniji (zlasti v Prekmurju), in sicer na ravni vsakdanjega življenja v Lendavi (n. pr. dvojezični napisi, dvojezično poslovanje v uradih, dvojezična šola, dvojezična dokumentacija, mediji v madžarskem jeziku, zastopstvo madžarske narodne skupnosti v parlamentu, široke možnosti sodelovanja z narodno matico, itd.).

Enako velja za presojanje zaščite narodnih manjšin na Madžarskem. Sklepamo, da so respondenti presojali in primerjali stanje na področju zaščite narodnih manjšin na Madžarskem na podlagi skopih informacij in skromnih izkušenj, ki jih imajo o položaju slovenske manjšine v Porabju.<sup>7</sup> Menimo, da zaradi teh razlogov moramo jemati odgovora respondentov o zaščiti narodnih manjšin na Madžarskem in v Sloveniji z določenimi zadržki, ker so njihovi odgovori v veliki meri afektivni odziv na vprašanje. Iz zbranih podatkov sklepamo, da afektivni evaluativni elementi predstavljajo osrednjo dimenzijo strukture pogledov na zaščito narodnih manjšin na Madžarskem.

\* \* \*

<sup>6</sup> Na vprašanje "Ali po vašem mnenju obseg pravnega varstva madžarske narodne manjšine presega potrebe, je v celoti zadovoljivo, je v glavnem zadovoljivo, ali je v celoti nezadovoljivo" je odgovor "ne vem" posredovalo 15,8% Slovencev, 13,1% Madžarov in 24,2% "Drugih". Na enako vprašanje o pravnem varstvu porabskih Slovencev na Madžarskem je odgovor "ne poznani" izbralo 65,5% Slovencev, 65,7% Madžarov in 79,1% "Drugih". Odgovori vprašanih Lendavčanov so pokazali, da je seznanjenost s položajem narodnih manjšin na Madžarskem

<sup>7</sup> Obiski Lendavčanov so namenjeni predvsem krajem v bližini Lendave v županiji Zala, v nekoliko bolj oddaljeno županijo Vas oziroma v Porabje, potujejo le poredko.



Na vprašanje, ali je zaščita narodnih manjšin na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo boljša, enaka ali slabša, so respondenti odgovorili tako:

Tabela 6:

TB 6	leto	Slovenci	Madžari	"Drugi"	Skupaj
Mnogo boljša	1991	0,8	2,8	1,1	1,5
	1994	2,8	4,3	2,7	3,2
	1996	3,0	2,1	12,9	3,7
Dokaj boljša	1991	3,9	9,0	3,4	5,4
	1994	2,8	18,3	10,8	8,4
	1996	3,0	5,2	3,2	3,7
Enaka	1991	49,7	59,2	59,6	54,1
	1994	21,0	38,7	37,8	30,1
	1996	28,6	51,5	41,9	37,5
Slabša	1991	42,5	27,5	34,7	36,6
	1994	35,8	33,3	35,1	35,0
	1996	36,3	35,1	29,0	35,1
Mnogo slabša	1991	3,0	1,4	2,2	2,4
	1994	34,6	5,4	13,5	23,3
	1996	29,2	6,2	12,9	19,3

Leta 1991 N = 674, leta 1994 N = 338, Leta 1996 N = 299

Primerjava odgovorov o zaščiti narodnih manjšin na Madžarskem in v Sloveniji v treh časovnih točkah kaže, da so respondenti, zlasti v okviru alternative "enaka" in "slabše", znatno spreminjali svoje poglede. Manjše premike v pogledih vprašanih zaznamo pri alternativni "mnogo boljša" in dokaj boljša", kljub temu, da v drugi časovni točki (1996) opazno poveča število respondentov Madžarov in "Drugih", ki menijo, da je zaščita narodnih manjšin na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo "dokaj boljša". V tretji časovni točki (1996) se pogledi Madžarov in "Drugih", ponovno približajo ocenam iz leta 1991.

Najbolj dinamična kategorija v okviru vprašanja o zaščiti narodnih manjšin je nedvomno alternativa "enaka". Ugotovimo lahko, da so respondenti v skupnem seštevku prve časovne točke (leta 1991) v dokaj visokem številu (54,1%) menili, da je zaščita manjšinskih pravic v Sloveniji in na Madžarskem "enaka". To mnenje se je pri naslednjih meritvah precej spremenilo, število odgovorov v kategoriji "enaka" se je znatno zmanjšalo, hkrati pa je naraslo število odgovorov v kategoriji "mnogo slabše". V tem primeru se srečujemo s paradoksalno situacijo. Madžarska je v letih od 1991 - 1996 de facto bistveno spremenila svoj odnos do narodnih manjšin na Madžarskem in kodificira nov položaj narodnih manjšin v skladu z evropskimi normami.<sup>8</sup> Nov pristop do zaščite narodnih manjšin dokazu-

\* \* \*

<sup>8</sup> Nov položaj narodnih manjšin na Madžarskem je razviden iz Ustave republike Madžarske (A Magyar Köztársaság Alkotmánya, Budapest 1990) 68. člen stran 47-48, Zakona o pravicah narodnih in etničnih manjšin iz leta 1993, Zakona o lokalni samoupravi (ki vsebuje določila o manjšinski samoupravi) in Zakona o izo-

je tudi ustanovitev Zveze Slovencev na Madžarskem, izdajanje samostojnega slovenskega tednika Porabje, dodelitev znatnih finančnih sredstev iz proračuna republike Madžarske za delovanje Zveze Slovencev na Madžarskem, kakor tudi uvajanje lokalne manjšinske samouprave na Madžarskem in podpora sodelovanja z matičnim narodom.

Ocene respondentov je mogoče pojasniti s slabo informiranostjo o novešem dogajanju na področju zaščite narodnih manjšin na Madžarskem. Dejstvo je, da je bila manjšinska politika Madžarske v preteklosti t. j. pred demokratičnimi spremembami na Madžarskem v slovenskih medijih večkrat kritično obravnavana. Negativne izkušnje s področja manjšinske politike so respondenti nabirali tudi z osebnimi stiki in izkušnjami na Madžarskem. Mogoče je, da so se stereotipi o slabem položaju manjšin na Madžarskem ohranili v zavesti respondentov tudi v času, ko so se razmere spremenile. Hkrati pa sklepamo, da so respondenti svoje primerjave izpeljali po načelu reciprocitete in konkretno primerjali položaj madžarske narodne skupnosti v Prekmurju in slovenske skupnosti v Porabju, in sicer obseg manjšinskega tiska, radijskih in televizijskih oddaj v Prekmurju in v Porabju, zastopanost madžarske narodne skupnosti v državnem zboru v Sloveniji, itd.

Odgovori razvrščeni po etnični pripadnosti kažejo tudi pri odgovoru "enako", da so ocene respondentov Madžarov ugodnejše kot ocene Slovencev, ki so bili v vseh treh časovnih točkah bolj kritični, zlasti v drugi in tretji časovni točki.

Respondenti iz skupine "Drugi" so precej spreminjali svoje ocene od ene do druge časovne točke. Predvidevamo, da so ocene te skupine manj zanesljive zaradi šibke jezikovne kompetence in manj številnih stikov s prebivalci čez mejo.

Pri odgovorih "slabša" izstopa značilnost, da se je v tretji časovni točki (1996), v primerjavi s prvo in drugo časovno točko (1991 in 1994), manj Slovencev odločilo za ta odgovor, hkrati pa se je povečalo število Madžarov, ki so leta 1994 in 1996 menili, da je stanje na področju zaščite narodnih manjšin na Madžarskem slabše kot v Sloveniji.

Primerjave odgovorov "mnogo slabše" kažejo, da se je število respondentov (zlasti Slovencev in "Drugih") v drugi in tretji časovni točki, v primerjavi s prvo časovno točko, bistveno naraslo. Manjše spremembe zasledimo tudi v odgovorih respondentov Madžarov kjer v letu 1994 in 1996, v primerjavi z letom 1991, zasledimo tendenco rasti.

\* \* \*

braževanju iz leta 1993 (storjeni so bili prvi koraki za usklajitev Zakona o pravicah narodnih in etničnih manjšin in Nacionalnim učnim načrtom). Leta 1993 je bil podpisan tudi mednarodni sporazum o zagotavljanju posebnih pravic slovenske manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki

## SKLEPNE UGOTOVITVE

Prebivalci obmejnih področij Slovenije in Madžarske so v dolgoletnih neposrednih stikih ustvarili bolj ali manj popolno podobo o svoji in sosednji državi. V medčasovni analizi smo v treh časovnih točkah (leta 1991, 1994 in 1996) osvetlili nekatere pomembne strukturne elemente percepcij Lendavčanov o sosednji Madžarski.

Respondenti so v primerjavi s Slovenijo ocenjevali stanje na Madžarskem, in sicer na naslednjih področjih:

- pravno politično ureditev,
- življenjski standard prebivalstva,
- kulturno razvitost,
- socialno varnost,
- človekove pravice,
- zaščito narodnih manjšin.

Izsledki medčasovne analize potrjujejo, da je oblikovanje percepcij o posameznih državah in njenih prebivalcev, kompleksen in dinamičen proces, ki je podvržen dopolnjevanju in tudi spreminjanju.

Kvantitativna analiza izsledkov kaže, da so se pogledi Lendavčanov na Madžarsko v obdobju 1991, 1994 in 1996 dokaj spreminjali. Na splošno lahko ugotovimo, da je bila podoba o Madžarski na preučevanih področjih, v času prve meritve (leta 1991) kar ugodna, kot v času druge meritve (leta 1994). Izsledki tretje meritve (leta 1996) pa kažejo, da so ocene respondentov o stanju na nekaterih področjih družbenega življenja na Madžarskem, v primerjavi s Slovenijo, manj kritične kot so bile v letu 1994.

Nastale spremembe v pogledih respondentov pojasnujemo z dejstvom, da se procesi tranzicije na Madžarskem umirjajo hkrati pa se problemi prvih prehodnih let v nov gospodarski in politični sistem počasi urejajo. Respondenti, ki so zaradi pogostega obiskovanja Madžarske dobro seznanjeni s problemi, ki spremljajo procese sistemskih preobrazb na Madžarskem, so zaznali najbolj kritična obdobja preobrazbe kakor tudi razvojno dinamiko naslednjih let (v času tretje meritve), ko se kljub nekaterim težavam, že poraja svetloba na "koncu tunela".

Na nekaterih področjih naših preučevanj (pravno politična ureditev in človekove pravice) respondenti niso zaznali pomembnejših razlik med stanjem v

Sloveniji in na Madžarskem, zato so se v večjem številu odločali za odgovor "enako".

Kot značilnost izstopa dejstvo, da so se respondenti za skrajne razlike med stanjem na Madžarskem in v Sloveniji, bodisi v pozitivnem, bodisi v negativnem smislu (mnogo boljše ali mnogo slabše) odločali le v manjšem številu. Najpogostejše se je to dogajalo pri primerjavah življenjskega standarda in zaščiti narodnih manjšin na Madžarskem, kjer so respondenti zaznavali mnogo slabše stanje kot v Sloveniji.

Iz nadaljnjih primerjav med Madžarsko in Slovenijo, z upoštevanjem etnične pripadnosti respondentov, lahko povzamemo, da je etnična pripadnost imela pri ocenjevanju in primerjanju stanja, pomembno vlogo. Le pri oceni življenjskega standarda in zaščite narodnih manjšin na Madžarskem so bili vsi respondenti enakega mnenja, ne glede na etnično pripadnost. Na vseh ostalih področjih so respondenti Madžari dajali ugodnejše ocene o stanju na Madžarskem. Razhajanja v ocenah respondentov Madžarov in ostalih anketirancev je moč pojasniti z dejstvom, da obvladovanje madžarskega jezika omogoča boljši (in mogoče drugačen) vpogled v družbena dogajanja na Madžarskem. Hkrati pa ne bi smeli spregledati vloge emocionalnih dejavnikov, ki so lahko tudi vplivali na bolj naklonjene ocene respondentov Madžarov.

Pogledi Slovencev in "Drugih" so na splošno dokaj blizu in se pogosto razhajajo z ocenami Madžarov. Izsledki kažejo, da so Slovenci in "Drugi" zlasti kritično ocenjevali stanje na področju življenjskega standarda, socialne varnosti, človekovih pravic in zaščite narodnih manjšin na Madžarskem. Zelo dobro pa so Slovenci in pripadniki skupine "Drugi" ocenili v vseh treh časovnih točkah, kulturno razvitost Madžarske.

Odgovori respondentov razvrščeni po starostnih skupinah kažejo, da so kritične ocene o stanju na posameznih področjih posredovali pripadniki srednje generacije (od 31-50 let), ki najbolj pogosto obiskujejo Madžarsko in imajo največ vpogleda v življenje na Madžarskem. Starejši respondenti (nad 50 let), ki imajo manj neposrednih osebnih stikov z Madžarsko (manj pogosto obiskujejo sosednjo državo) so bili v svojih presojah praviloma manj kritični. Vendar ocene te skupine respondentov sprejemamo z določenimi zadržki, ker temeljijo pogosto na sekundarnih virih (manj na osebnih izkušnjah) in časovno dokaj oddaljenih vtisih o življenju na Madžarskem.

Naši izsledki kažejo, da je pri ocenah respondentov imela izobrazba pomembno vlogo. Respondenti z osnovnošolsko izobrazbo (delno tudi s poklicno izobrazbo) znatno bolje ocenjujejo stanje na posameznih področjih na Madžarskem kot ostale izobrazbene skupine. Kritičnost je bolj izostrena že pri respondenth s srednjo izobrazbo, zlasti pa je očitna pri višje izobraženih, ki imajo hkrati tudi

največ neposrednih stikov s sosednjo državo.

Na podlagi izsledkov medčasovne analize lahko sklenemo, da so respondenti, ne glede na etnično pripadnost, z izjemo kulturne razvitosti, ugodneje ocenili stanje na preučevanih področjih v Sloveniji kot na Madžarskem.

Prikazani izsledki preučevanj o čezmejnih stikih Lendavčanov z Madžarsko in pogledih Lendavčanov na sosednjo državo, podkrepjeni s številnimi statističnimi podatki, zrcalijo na svojstven način (včasih posredno, nemalokrat pa tudi neposredno) interetnične odnose prebivalcev v Lendavi in v širšem slovensko - madžarskem obmejnem prostoru. Večletno vztrajno negovanje odnosov s sosedi in percepcije respondentov s pretežno pozitivnim nabojem o sosednji Madžarski, navajo na sklep, da so v času naših preučevanj, v vseh treh časovnih točkah, prevladovali v Lendavi strpni medsebojni odnosi med večinskimi narodom in pripadniki manjšinske skupnosti.

#### LITERATURA:

A Magyar köztársaság Alkotmánya, Magyar Közlöny 59. szám

Hoffmann M. -Lendvai I. , A nemzetképek vizsgálatának elméleti és módszertani problémái, Tanulmányok XVIII. évfolyam, 12 szám, Belso kiadvány, Budapest 1986

Lázár G. , Lendvai J. , Örkény A. , Szabó I. , Többség - kisebbség, Tanulmányok a nemzeti tudat témaköréből, Budapest, 1966

Medvešek Mojca, Analiza etnične vitalnosti Madžarov v Lendavi, RIG 31. INV Ljubljana 1993

Muskens George, An Introduction into the Meaning and Analysis of Mixed Communities, Dokumentacija INV, Ljubljana

Nečak Lük Albina, Jezik kot kazalec stanja medetničnih odnosov, RIG 31, INV, Ljubljana 1996

Nečak Lük Albina, Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru, RIG 28, INV, Ljubljana 1993

Report of the Republic of Hungary, Implementation of the Council of Europe Framework Convention for the Protection of National Minorities, Budapest 1999

Szabó Ildikó, Szocializációs folyamatok a muravidéki magyarok körében, Muratáj, 1994/1

Sussi E., Sedmak D., Tiha asimilacija: psihološki vidiki nacionalnega odtujevanja, Trst: založništvo tržaškega tiska

Ustava Republike Slovenije, ČZ Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana 1992

#### SUMMARY

#### VIEW POINTS OF THE INHABITANTS OF LENDAVA REGARDING OF THE NEIGHBOURING HUNGARY

*The population of border regions between Slovenia and Hungary have, over the years, shaped up a more or less complete picture of their own and the neighbouring state. In the inter-period analysis (1991, 1994, 1996) we highlighted some important structural elements of the perceptions of the people of Lendava regarding Hungary in the following fields: legal and political regulation, standard of living, culture, social security, human rights, ethnic minority protection.*

*The analysis results show the shaping up of perceptions to be a dynamic process, and that the picture of Hungary in the above listed fields was quite favourable at the time of the first and the second research. The results of the third time point analysis (1996), however, show the respondents' estimations to be less critical than in 1994. These changes can be explained by the fact that transition processes in Hungary are settling down.*

*Further comparisons between Hungary and Slovenia show that respondents' ethnic adherence has an important role in the estimation and comparison of the situation. However, all respondents were of the same opinion regarding the evaluation of the standard of living and ethnic minority protection in Hungary.*